

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

LIBRARY

AUG 15 1951

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Naš jezik

НАШ ЈЕЗИК.

nov. serija

НОВА СЕРИЈА

Књ. II — Св. 5-6

БЕОГРАД 1951

СА Д Р Ж А Ј

	Страна
1. <i>Уредништво</i> : У интересу што боље књиге	151
2. <i>Св. Марковић</i> : О променљивости броја <i>два</i>	155
3. <i>М. Стевановић</i> : Значење неких стихова из Његошове <i>Луче</i> микрокозма	162
4. <i>Б. Милановић</i> : О писању <i>ј</i> у промени страних именаца м. рода ^м	168
5. <i>Ј. Радуловић</i> : Једно језичко објашњење <i>Кочићеве Суданије!</i>	173
6. <i>Св. Предић</i> : Непотребни варварџми	187
7. <i>Авица Шаулић</i> : Језичко значење и пословице	196
8. Из живота речи:	
1. Значења глагола <i>гласати</i>	202
2. Неколико прилога речнику нашег језика	205
9. Језичке поуке	220

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

др Александар Белић, Глиша Елезовић, др Радомир Алексић,
др Михаило Стевановић, др Радосав Бошковић,
Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић

Научна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД, 1951

ЗНАЧЕЊЕ НЕКИХ СТИХОВА ИЗ ЊЕГОШЕВЕ ЛУЧЕ МИКРОКОЗМА

Међу нашим песницима из времена од последњих сто и неколико година нема ниједног чији стихови захтевају толико коментара колико Његошеви. Ову потребу тако честих коментара Његошевих песама условљава природа његова језика и стиха и карактер његове поезије уопште.

Његош се обично, и с правом, убраја међу оне наше песнике који су први сва своја дела писали народним језиком. И заиста, у језику Његошевих дела, у његову речнику и синтакси, у фрази и облицима, у његову начину мишљења и израза има врло много народног. Али баш то, с једне стране, изискује посебна објашњења, јер све ово код Његоша има дијалекатски карактер, као што непознавање посебних обичаја, схватања и назора Његошева ужег завичаја смета лако разумевању многих његових стихова. С друге стране, у Његошеву језику има понешто што није народно, има, напр., доста руских речи, и целих израза. Даље, и у овој области се запажа нешто утицаја савремених му српских песника, који нису писали чистим народним језиком — посебно изузетног утицаја његовог песничког учитеља Симе Милутиновића. Затим се Његошев стих — који је, гледајући од ока, најобичнији стих народне песме, осмерац и десетерац — најчешће у знатној мери разликује од народног осмерца и десетерца. Најзад, дубока мисаоност Његошове поезије, тананост осећања, поетичност израза и други квалитети његовог великог песничког дара чине многе његове стихове донекле неразумљивим. Када се овоме дода да Његошева интерпункција — као ни интерпункција приређивача

првих издања Његошевих дела, уколико су они нешто тамо мењали — не доприноси много, него понекад и смета, лакшом разумевању његових стихова, онда је јасно зашто је Његошевим делима, скоро свима, иако не свима подједнако, потребан вишестрани коментар.

Од Његошевих дела досада је коментарисан скоро једино Горски вијенац, а само изузетно поједини стихови из других дела. Некада су дати коментари врло добри, а по негде су, разуме се, потребна још шира и дубља објашњења. Неопходни су, дакако, коментари и осталим Његошевим делима, нарочито Лучи микрокосма¹⁾ и неким његовим мањим песмама. Јер нећемо претерати ако устврдимо да појединци често ова дела читају прелазећи преко извесних места и не разумевши их. Штавише, на понеком примеру се може показати да ни редактори издања Његошевих дела нису свакад разумевали све стихове у њима. Или се бар, да будемо блажи, неки стихови могу и друкчије разумети, а не само онако како су их они разумевали. Ово свакако можемо казати за 101—110 ст. I, песме Луче микрокосма, којима се овде мислимо забавити. Ти стихови су:

То изусти, рече: „Сљедуј за мном!”
 Одведе ме у царство свјетовах,
 Како капља росе са цвијета
 Или зрнце леда прозачнога
 При погледу свијетлога сунца
 Што у небо дигну слабе зраке.
 И ја, пламтећ величеством неба,
 Подобно сам њима урадио:
 Некакво ме својство дигло тамо,
 Некакав ме свети магнет тегли.

Стихови су наведени с интерпункцијом према издањима Луче од 1923 и 1926 г. (издање Српске књиж. задруге бр. 170 и државно издање Његошевих делу у славу преноса песникових костију на Ловћен) у редакцији М. Решетара. А иста је интерпункција и у издањима

¹⁾ Једно издање Луче с коментаром приредио је Б. Ковачевић за Библиотеку Задруге проф. друштва, Београд 1934.

Народне културе у редакцији Д. Вушовића. О мање критичним издањима нећемо ни говорити. Ниједан редактор сем Б. Ковачевића, колико је мени познато, није давао никаква објашњења наведених стихова. И ми можемо само нагађати како их је овај или онај редактор разумевао и како се они уопште могу разумети. А по интерпункцији која је овде из означених издања пренесена намеће се једино ово објашњење.

Идеја која води песника позвала га је да иде за њом и одвела га у царство светова, дигла га је у висине, према небу, као што *капља росе* (курзив је свуда мој — М. С.) или *зрнце леда* при погледу сунца дигну у небо *слабе зраке*. Затим је песник („И ја, пламтећ величиством неба“) урадио подобно њима („подобно сам њима урадио“) — очевидно *слабим зракама*: некакво га својство подигло, некакав га је свети магнет теглио.

Овде се, дакле, може мислити да је песник себе упоређивао с овим *слабим зракама*. И атрибут *слаб*, очевидно, одговара ономе што песник скромно мисли о себи, о својој ништавности према величини и неизмерности свемира и онога што га држи. „Свијетла идеја“, водиља песникова, „искра бесамртна“, њега диже у висине као *капља росе* или *зрнце леда* — *слабе зраке*. Поставља се питање какве су то зраке (Његош ову именицу стално употребљава у облику ж. рода — *зрака* м. *зрак*) које диже капљица росе или зрнце леда. То може бити једино одблесак који се од њих одбија кад зраци сунца („поглед свијетлога сунца“) падну на њих. Заиста „сасма преништавна“ зрака. И тешко је веровати да је песник, поред све суптилности својих песничких осећања, баш ово замишљао и себе с тим „зракама“ упоређивао. А још мање је оправдано поређење „искре бесамртне“, песникове водиље, са капљом росе и зрцем леда, јер њих „при погледу свијетлога сунца“ сасвим нестаје као таквих, а „искра бесамртна“ остаје иста.

Синтаксички у овоме поређењу које је песник дао имамо на једној страни *идеју водиљу* као субјекат, а *песника* као објекат, и према њима слику: *капљу росе*, односно *зрнце леда* као субјекат и *слабе зраке* — као објекат.

Иако друкчије схватање значења ових стихова уз обележену интерпункцију очевидно није могуће — то не значи да се они друкчије не могу објаснити. Проф. Н. Банашевић, који је за јубиларно издање Његошевих дела редиговао Лучу, не везујући себи руке интерпункцијом ниједног досадашњег издања, дао је много реалније и вероватније тумачење наведених стихова, дајући, разуме се, и интерпункцију која одговара његову тумачењу и коју ми овде преносимо:

То изусти, рече: „Сљедуј за мном!”
 Одведе ме у царство свјетовах.
 Како капља росе са цвијета
 Или зрнце леда прозачнога
 При погледу свијетлога сунца
 Што у небо дигну слабе зраке,
 И ја, пламтећ величеством неба,
 Подобно сам њима урадио:
 итд.

Банашевићево тумачење¹⁾ је: искра бесмртна је позвала песника за собом и одвела га у царство светова. И он је, „пламтећи величеством неба”, урадио као капља росе или зрнце леда које „при погледу свијетлога сунца” слабе зраке дижу у висину. Синтаксички: „искра бесамртна” је опет субјекат, а песник објекат радње дизања у висине, али су у слици с којом се ово пореди, сасвим супротно, *зраке* — субјекат, а стварни објекат је *капља росе*, односно *зрнце леда*, које *слабе зраке* дижу у небо. У овој интерпретацији песник се пореди с капљом росе и зрнцием леда, с нечим сасвим сићушним, а оно што га вуче — са зракама (зрацима) сунца; пореди се дакле, светло са светлим, „свијетла идеја” са светлим зрацима. Још је од значаја истаћи да у овоме поређењу, у предмету као и у слици, оно што објекат вуче навише долази одозго. Једини приговор овде би могао бити на то што су зраке *слабе*. Проф. Банашевић има доказа за обеснажење и овога приговора, као што за своје тумачење има и других објашњења, и он ће их, верујем, дати у коментару Луче или

¹⁾ Унеколико је слично и тумачење ових стихова које је дао Ковачевић у већ наведеном издању Луче.

посебно. Поред осталог за овакво схватање ће бити потребно и објашњење необичног реда речи. Такав је ред врло чест у Његошевим песничким делима, што ће нам Б. у своје коментару, на примерима других сличних Његошевих стихова, такође показати. А ја ћу овде да укажем само на један искључиво језички моменат коме је, несумњиво, исто тако потребно објашњење.

Већ смо рекли да је, по овоме тумачењу значења наведених Његошевих стихова, према субјекту *слабе зраке*, стварни објекат — *капља росе* и *зрнце леда*. Необично је, између осталог, овде и то што је тај објекат употребљен у облику номинатива иако реченица није пасивна. Али је такав овај облик објекта објашњив кад се имају на уму наредни стихови, у којима песник каже да је слично (у спеву стоји „подобно”) урадио као (код Његоша је — „како”) „капља росе” или „зрнце леда” *које* „слабе зраке” „у небо дижу”. У песниковој стилизацији, дакле, *капља росе* и *зрнце леда* граматички нису објекат реченице у којој су субјекат *слабе зраке*, већ слика субјекта друге реченице која почиње са „и ја . . .”, па је сасвим разумљиво што је дат и падежни облик субјекта, тј. облик номинатива. Граматички објекат уз глагол *дижу* у наведеним стиховима је реч *што* („Што у небо дижу слабе зраке”). Мада наши граматичари још од Вука Караџића у оваквим случајевима допуштају напоредну употребу заменице *који* и *што*, мада Вук на једноме месту, штавише, каже да у таквој служби *што* и боље одговара нашем језику него *који* (види Вукове Граматичке и полемичке списе, књ. II, стр. 140), — нико не може спорити да би са одговарајућим обликом заменице *који* (м. *што*) наведени стихови били много разумљивији. Иако је напоредна употреба ових двеју релативних заменица особина и нашег савременог језика, данашње наше језичко осећање уз *што* у наведеном стиху захтевало би енклитички облик акузатива личне заменице 3-ћег лица — *их* (*што их* у небо диже = *које* у небо диже); испор. о томе и мој чланак у VI-ој књ. Нашег језика (предратне серије), стр. 202—210. Поводећи се за таквим осећањем језика, читаоци Његошевих дела, као и редактори издања тих дела, досад су *што* из

6-ог по реду од наведених стихова везивали са *како*, у 3-ем стиху, и тумачили: *како што* (тј. као што) капља росе или зрнце леда дижу у небо слабе зраке.

Али, с једне стране, ваља имати на уму да је ова реч (*што*) употребљена у стиху с тачно утврђеним бројем слогова (Његош, вероватно, због тога није употребио ни заменицу *који* него *што*). А, с друге стране, у језику народних умотворина, и код нешто старијих наших писаца, и само *што*, без одговарајућег облика личне заменице, употребљавало се напоредо са *који* у истој служби кад се односило на акузатив или инструментал без предлога, уколико имена у дотичним падежима нису означавала неко живо биће (види Ђ. Даничић, Мала српска граматика, 1850 г., стр. 37 и Т. Маретић, Граматика и стилистика, II издање 1931, § 472 d). Несумњиво је ову реч употребљавао и Његош, а свакако ју је тако употребио у стиховима о којима говоримо. Зато ми, поред осталог, и сматрамо да је ново, Банашевићево, тумачење наведених стихова не само прихватљивије него и једино тачно објашњење онога што је песник њима хтео да каже.

М. Стевановић